

České školy bez hranic a uchování české identity

Lucie Slavíková-Boucher, předsedkyně spolku Česká škola bez hranic, www.csbh.cz

Spolek Česká škola bez hranic jako jediná takto zaměřená organizovaná iniciativa systémově podporuje vznik nových českých škol v zahraničí, zajišťuje kontinuitu nastavené kvality a podporuje školy po metodické a legislativní stránce. Prostřednictvím svých registrovaných škol je zároveň platformou, která může oslovovat určitou, početně velkou skupinu zahraničních Čechů napříč všemi generacemi (děti, rodiče i prarodiče). To také spolku umožňuje dlouhodobě mapovat potřeby Čechů žijících v zahraničí, jejich zájmy, vztah k mateřskému státu, zájem či nezájem o dění v České republice, snahu jej nějak ovlivňovat a být jeho součástí.

Spolek se snaží, na základě svých zkušeností, přitahovat pozornost k Čechům žijícím v zahraničí, poukazovat na to, jaký přínos pro Českou republiku představují, a to ve všech oblastech lidské činnosti a ve všech věkových skupinách. Česká diaspora je jen jedna, avšak každá její část má svůj význam a specifika – mládí energii a inovaci, starší věkové skupiny pak praxi, zkušenost a často i čas.¹

S tímto cílem spolek uspořádal již dvě mezinárodní konference: v roce 2015 „Heritage Schools and Diaspora“, v roce 2016 „Diaspora jako partner mateřského státu“. Ta první poukázala na roztržičnost práce institucí a organizací, které se zabývají udržováním češtiny ve světě. Debata v roce 2016 se zaměřila na spolupráci s diasporou obecně.

Češi v zahraničí nejsou společenskou skupinou, s kterou je v České republice příliš počítáno. Např. volební právo v zahraničí sice existuje, v praxi je ovšem velice omezené – volby probíhají pouze na zastupitelských úřadech, kam je nutné dojet, někdy i doletět (většinou dvakrát za sebou); pro řadu občanů v zahraničí není tedy reálně možné se voleb zúčastnit. Korespondenční, případně elektronická možnost volit prozatím neexistuje.

Přítom zájem zahraničních Čechů o zemi svého původu (nebo o zemi původu jejich rodičů a prarodičů) jednoznačně existuje. To vyplynulo i z dotazníku, který spolek Česká škola bez hranic realizoval v průběhu roku 2016; výsledky posloužily jako výchozí diskuzní bod konference „Diaspora jako partner mateřského státu“. Na dotazník odpovědělo celkem **700 osob**.

Z jeho výsledků vyplynulo: Většině respondentů bylo mezi 27 a 50 lety (18 % respondentů bylo starších 65 let) a byly to především ženy. Jednalo se o osoby žijící převážně v Evropě (v menší míře v Severní Americe), narozené na území bývalého Československa. Téměř polovina respondentů žila v zahraničí déle než 10 let, většina odešla po roce 1989. Více než 2/3 respondentů žily ve smíšeném manželství. 68 % mělo vysokoškolské vzdělání.

Více než polovina dotázaných měla pocit, že se jich události v České republice týkají a aktivně sledují politické i kulturní dění. Z dotazníku vyplynulo, že nejčastější překážkou v aktivním politickém životě je vzdálenost místa pobytu od místa konání voleb a neinformovanost občanů.

„Ano, nechci ztratit přehled, je to můj první domov a není mi lhostejný jeho osud.“

„Vzdálenost a tím časová a finanční náročnost – 3 hodiny autem k nejbližšímu úřadu/ 500 km na velvyslanectví, 380 km na konzulát.“

„Myslela jsem, že ze zahraničí nejde volit.“

¹ Nelze zapomenout, že řada českých škol v zahraničí vznikla díky již existujícím krajským spolkům; o úloze prarodičů při udržování češtiny u těch nejmladších zahraničních Čechů nikdo nepochybuje.

Asi **2/3** respondentů uvedly, že udržují češtinu u svých dětí/vnoučat zejména proto, aby předali české tradice a kulturu. Pouhých 36% však udržuje češtinu na verbální i písemné úrovni.

„Je velice náročné přenést "češství" na další generaci a zde by měl začít český stát něco dělat. Já to vědomí, že jsem Češka, mám, ale moje děti se tak pravděpodobně cítit nebudou. Zde je potřeba větší podpora rodičů dvojjazyčně vychovávaných dětí.“

Téměř **400** respondentů mělo pocit, že se o ně český stát dostatečně nezajímá, nebere zřetel na jejich potřeby a nevnímá je jako občany České republiky.

„Zařizování některých potřebných dokumentů v ČR pro osobu, která žije v zahraničí, je docela výzva. České úřady nejsou připraveny na možnost pomoci lidem, kteří jsou v ČR jen během krátkého období.“

„Největší problém je s tím, že sami úředníci nevědí, co jako občan s trvalým občanstvím v ČR žijící dlouhodobě v zahraničí, musí na kterém úřadě mít zajištěné.“

92% dotázaných se cítilo být Čechy a mělo vztah ke svým českým předkům.

„Ano, všude říkám, že jsem Češka. Moje čtyřletá dcera říká, že je napůl Češka 😊 (otec je cizinec).“

„Ano. V tomto duchu také vychovávám své děti. Sice se narodily v Kanadě, ale kořeny mají české; já i manžel jsme Češi. Proto jim říkáme, že jsou Čecho-Kanaďani.“

Kompletní analýzu průzkumu lze najít zde: <http://csbh.cz/novinky/vysledky-dotaznikoveho-setreni-cesi-v-zahranici-jejich-vztah-k-materskemu-statu>

O zájmu a využitelných zkušenostech mladých Čechů, kteří studovali a dále pak pracovali v zahraničí, vypovídají i realizovaná videa – vzkazy konferenci

od Kateřiny Falk: <https://youtu.be/xf7t1piKOiA> [29. 10. 2016]

a Matěje Damborského: <https://youtu.be/B66pBGEWJwQ> [29. 10. 2016].

Česká republika se potýká se situací, kdy absolventi českých vysokých škol v nezanedbatelném procentu nemají zájem pracovat v ČR², odcházejí do zahraničí a již se nevrací. České univerzity se naopak obávají úbytku studentů v souvislosti s nastupujícími slabšími populačními ročníky³ a snaží se otevřít studentům zahraničím. V české vědě se upozorňuje na přínos a nutnost zahraniční spolupráce. Málokdo v této souvislosti ovšem zmiňuje Čechy žijící v zahraničí, a to ani ty nejmladší. V historicky nejstarší ČŠBH Paříž zamířili již první absolventi 9. třídy na gymnázia a za rok či dva se budou hlásit na univerzity. Jak se zdá, české univerzity o nich příliš neví.

Školy sdružené pod hlavičkou spolku Česká škola bez hranic jsou místem, kde se udržuje a rozvíjí znalost češtiny u nejmladší české generace žijící v zahraničí. Znalost jazyka je elementární podmínkou pro úspěšnou práci s vlastní diasporou – jazyk je spojovacím prvkem a zároveň základní nástroj pro pěstování vztahu mezi zahraničními Čechy a zemí původu. Bez znalosti jazyka se nebudou zahraniční Češi vracet, ani nebudou mít zájem s ČR navazovat hlubší kontakty. To platí i pro děti narozené v zahraničí po roce 1989, tedy pro 2. generaci zahraničních Čechů. Žádný návratový program, zacílený například na špičkové vědce v zahraničí, nebude efektivní, nebudou-li jejich potomci mluvit česky. Úsilí o získání schopných Čechů – odborníků zpět do vlasti⁴ začíná u jejich dětí, tedy u systémové a efektivní

² Viz například výsledky průzkumu HealthCare Institute, realizovaného v listopadu 2015 (453 respondentů z 9 lékařských fakult v ČR); *Barometr mezi studenty 4., 5., a 6. ročníků lékařských fakult v České republice*. 23. 3. 2016, Praha. Tisková zpráva: http://www.hc-institute.org/userfiles/files/Tiskov%C3%A1%20zpr%C3%A1va_pr%C5%AFzkum%20mezi%20studenty%20LF.pdf [29. 10. 2016].

³ <http://archiv.ihned.cz/c1-65589150-pojdte-studovat-do-ceska-lakaji-univerzity-cizince> [29. 1. 2017].

⁴ Špičák J., člen Rady pro výzkum a inovace: <https://youtu.be/QD1Rfb2v-6k> (Audio/video záznam z konference Diaspora jako partner mateřské státu, 19. 9. 2016, Senát PČR Praha.) [29. 10. 2016]

podpory udržování a rozvíjení znalosti češtiny v zahraničí. Jak se školám tato práce daří, se lze podívat zde: <https://youtu.be/k2FSsUDAh7w> [29. 10. 2016].

České školy v zahraničí jsou zároveň místem, kde lze podchytit jak nejmladší dospělé Čechy, kteří se často v zahraničí k českým školám hlásí a dobrovolnicky v nich pomáhají, protože pro ně představují zdroj českosti nebo českého prostředí, a to navíc v období, kdy jsou z hledáčku českého státu často úplně ztraceni (od doby studií – od 18, výjimečně od 15 let, do doby prvních pracovních zkušeností a založení rodiny, tzn. minimálně 15 let), tak střední, ekonomicky nejproduktivnější, generaci Čechů – rodičů dětí.

Do budoucna mohou být české školy v zahraničí **platformou implementace návratových programů**, případně alespoň šíření povědomí o nich.